

Potřebujeme Green New Deal pro Českou republiku

Ekonomická recese se blíží.

Až přijde, měli bychom řešit ekonomické nerovnosti i ekologickou krizi současně: prostřednictvím veřejných investic a klimatických pracovních míst.

I v České republice se již hovoří o tom, že svět po deseti letech od finančního krachu v roce 2008 směřuje do další recese. Všichni si pamatujeme, co to přineslo naposledy: „řeckou lež“ o nadměrném zadlužení, vítězství pravicové vlády ve volbách a brutální škrtly ve veřejných rozpočtech. Ty nejenže nevedly k oživení ekonomiky, ale navíc způsobily, že účet za krizi, zaviněnou velkým kapitálem, musely platit široké vrstvy pracujících lidí. Z nejhoršího jsme se sice možná dostali a zejména nezaměstnanost se dramaticky snížila. I dnes ale trvají závažné ekonomické nerovnosti: dvě třetiny Čechů a Čechů nedosáhnou ani na průměrnou mzdu, dostupné bydlení se stává vzácností, každý desátý člověk je v exekuci. Dále rostou také nerovnosti mezi nejbohatšími oblastmi a chudšími regiony, jako jsou Ústecký či Moravskoslezský kraj.

Potenciální miliony klimatických uprchlíků

To ovšem není zdaleka náš jediný problém. Jak jsme v Sondách avizovali již letos v lednu, podobné závažné ohrožení pro naši budoucnost představuje také stupňující se klimatická krize. Ta už dávno není něčím, o co by se mohli starat jen „ekologové“. Rekordní teploty a další extrémní, letité sucho, vedoucí ke zdražování potravin, odumírání lesů – to vše jsou věci, které dopadají na všechny, nejhůře ale na ty neprivilegované. Vědci z Mezivládniho panelu pro změny klimatu při OSN (IPCC) navíc opakovaně upozorňují, že nepřestaneme-li jako civilizace atmosféru dále oteplovat, problémy nám mohou přerůst přes hlavu – již dnes při-

Josef Patočka je novinářem Deníku Referendum, kam píše o změnách klimatu, energetice a sociálních aspektech ekologické politiky

cháží kvůli klimatickým extrémům o domov stále více lidí. Pokud bychom pokračovali po dnešní emisní trajektorii, může jejich počet do poloviny století vzrůst na stovky milionů klimatických uprchlíků. Chceme-li zabránit nejhoršímu, změna musí být rychlá. Jen pro představu: udržet otepelní planety oproti období před průmyslovou revolucí alespoň pod relativně bezpečnou hranicí 1,5 stupně Celsia by znamenalo snížit dnešní emise nejméně o 45 % už do roku 2030 a do poloviny století se dostat na nulu. To by například v České republice a dalších relativně bohatých zemích vyžadovalo skončit s těžbou uhlí, které dnes stále ještě poskytuje zhruba polovinu u nás vyrobené elektřiny, právě už do konce příštího desetiletí.

Cesta ke spravedlivé transformaci

Tradiční představa, že mezi prosperující ekonomikou a ekologickou udržitelností existuje rozpor, dnes neobstojí – je jasné, že buď budeme mít obojí, nebo ani jedno. I zpráva IPCC hovoří o tom, že včasné snížení emisí je nepředstavitelné bez snížení ekonomických nerovností, to znamená bez

změny v koncepci ekonomického rozvoje, jehož dnešní podoba ničí stabilitu planety a většinu vytvořeného bohatství přitom koncentruje na vrcholu příjmové pyramidy. Zkrátka musíme hledat cesty ke spravedlivější ekonomice, která by umožnila důstojný život všem, a přitom neničila podmínky lidského života na této planetě. Odbory včetně Mezinárodní konfederace odborových svazů (ITUC) hovoří často o takzvané spravedlivé transformaci, jejímž příkladem, jako je ústup od uhlí ve Španělsku, jsme se věnovali ve zmiňovaném letošním prvním čísle Sondy Revue. Otázka, jak zabezpečit zájmy lidí v sektorech, které musí projít významnou proměnou (energetika či automobilový průmysl), ale není jedinou výzvou, před níž stojíme.

Velké nicnedělání

Horší je to, co Sean Sweeney, analytik iniciativy Odborové svazy za demokratizaci energetiky (TUED), jež sdružuje šestašedesát odborových organizací z dvaceti zemí světa, pojmenoval jako velké nicnedělání. Stručně řečeno: potřebná transformace ekonomiky neprobíhá dost rychle. Hlavní vinu na tom má skutečnost, že soukromý kapitál se do obnovitelných zdrojů

energie i navzdory jejich rapidně klesající ceně nijak nehrne. Po celém světě do nich investujeme stěží třetinu toho, co potřebujeme, pokud chceme nahradit fosilní paliva včas a vyhnout se nejhorším dopadům oteplování. U nás je to stejné: obnovitelné zdroje i navzdory obrovskému potenciálu stagnují a emise z energetiky za poslední dvě desetiletí prakticky vůbec neklesly. Organizace, jako je TUED, proto navrhuje, aby to, co nedokáže udělat soukromý sektor, udělal sektor veřejný a aby byla transformace energetiky spojena s rozsáhlými veřejnými investicemi, které současně vytvoří smysluplná pracovní místa, podpoří dosud ekonomicky zanedbávané regiony a přispějí k narovnávání nerovnosti.

Zelený nový úděl

Nejen v USA se v posledních letech pro takový program vžil pojem Green New Deal, „zelený nový úděl“. Jeho zastánci se tím hlásí k odkazu politiky někdejšího prezidenta Franklina Roosevelta, která pomohla v 30. letech dostat ekonomiku z Velké hospodářské krize, pozvednout životní úroveň pracujících a také připravit USA na zkoušky druhé světové války. Příznivci dnešní „zelené“ verze takového programu argumentují mimo jiné právě tím, že by byl nejlepší odpovědí na obě zmiňované krize: ekonomickou recesi, která dříve či později přijde, i hrozící kolaps ekosystémů. Taková transformace by samozřejmě dala spoustu práce a mohla by tak vytvořit statisíce pracovních míst, pro něž se vžil pojem „klimatická“.

Klimatická pracovní místa: dobrá práce, která snižuje emise

Mezi ty můžeme počítat veškerou práci, která vede k aktivnímu snižování emisí: výstavbu a provoz obnovitelných zdrojů energie, zateplování budov nebo třeba veřejnou dopravu. Jejich potenciál je obrovský. Například v Německu zaměstnávají obnovitelné zdroje téměř desetkrát tolik lidí co hnědé uhlí a poskytují také víc elektřiny. Těž u nás by jen energie z větru mohla podle analýzy, vypracované odborníky z Komory obnovitelných zdrojů a Akademie věd, v dohledné době vyrábět až třetinu veškeré elektřiny, a přitom vytvořit až triadvacet tisíc pracovních míst. To je víc, než v současnosti pracuje v celém českém uhelném průmyslu. Připočítáme další desetitisíce realizovatelné v dalších sektorech od stavebnictví po dopravu. Úskalí spočívá v tom, že „klimatická“ práce nemusí být ještě nutně „dobrá“ práce. Má-li být přechod k udržitelné ekonomice skuteč-

ně spravedlivý, je nezbytné zajistit, aby byla práce v nových odvětvích dobře či lépe placená, aby v ní panovaly důstojné podmínky a aby měli pracující možnost se organizovat a kolektivně hájit své zájmy. Právě na tuto výzvu se pokusila odpovědět před pěti lety ve Velké Británii spuštěná společná kampaň ekologů a odborářů Milion klimatických pracovních míst, podporovaná také nejpočetnějším odborovým svazem UNITE. Jejím cílem mělo být v době krize, škrtů a nezaměstnanosti odpovědět na problém nedostatku práce a řešit přitom současně také klimatickou krizi.

Základem byla analýza, zpracovaná společně týmem odborářů, ekologů a expertů. Ta navrhovala, aby nová místa vznikala výhradně ve veřejném sektoru. Britský stát měl zřídit Národní klimatickou službu, která by organizovala vše od instalace solárních panelů na střechy domů až po potřebná školení a rekvalifikace. Výsledný program měl během dvaceti let vytvořit milion stabilních pracovních míst, snížit emise o víc než osmdesát procent a mimo jiné garantovat všem, kteří by v souvislosti s transformací práci ztráceli, nové zaměstnání za stejnou mzdu. Tato koncepce se dnes nejen v Británii těší neobyčejné popularitě a její hlavní myšlenky včetně zřízení Národní klimatické služby do svého programu převzala také levicová Labour party.

Studie navíc dokazovala, že Británie si potřebné výdaje může dovolit, aniž by bylo třeba zvyšovat ceny energií. Upozorňovala například, že jen kvůli obcházení daní přichází britský rozpočet každý rok o pětadvacet miliard liber, což je víc, než by k oněm změnám bylo potřeba. Podobné rezervy existují také v České republice. Podle loňské zprávy Tax Justice Network odchází z naší země do daňových rájů nejméně dvacet miliard korun ročně. V neposlední řadě v nich mizí také peníze z uhelných společností, zodpovědných za lví díl českých emisí: například jen z následnických společností někdejší Mostecké uhelné odteklo v letech 2009 až 2016 na Kypr necelých dvaadvacet miliard korun.

Sondy Revue vám ve spolupráci s nadací

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

přináší seriál článků zaměřených na témata, o kterých se v ČR nediskutuje a nepíše.

Inspirace pro Českou republiku?

Jak by mohl vypadat Green New Deal u nás? To je otázka, na niž bude třeba teprve odpovědět. Mělo by jít o projekt, který povede k rychlé dekarbonizaci české ekonomiky, bude současně systematicky vytvářet dobře placená, stabilní a důstojná pracovní místa a povede k narovnávání ekonomických nerovností jak mezi lidmi, tak mezi regiony. Musí také počítat se zajištěním spravedlivé transformace těm, kterým by jinak hrozilo, že na tento přechod doplatí: tak jako ve Španělsku je třeba dospět k dohodě na velkorysém programu, který bude lidem ve vysokoemisních sektorech garantovat stejně dobře placenou práci, ale i právo se organizovat v odborech. A je třeba zajistit, že náklady transformace neponesou spotřebitelé prostřednictvím svých účtů za energie, nýbrž že bude financovaná spíše vyšším zdaněním majetku nejbohatších a finančního kapitálu, který dnes utíká do daňových rájů.

Kde začít, víme. Loňská studie zpracovaná energetickou konzultační společností Energynautics kupříkladu ukazuje, že česká energetická soustava se může uhelných elektráren bez obtíží zbavit právě už do potřebného roku 2030, za předpokladu souběžného rozvoje úspor a obnovitelných zdrojů. Nabízí se spojit výstavbu obnovitelné infrastruktury s oživením dnes ohrožených regionů, jako je Ústecký kraj. Je příhodné, že právě oblast severních Čech, v níž leží velká část uhelné infrastruktury, má současně jeden z největších potenciálů pro výrobu větrné energie u nás (v Krušných horách). To vše, stejně jako inspirace ze zahraničí, jsou podněty k další debatě: konkrétní detaily takového projektu v našich podmínkách je třeba promyslet a propočítat. Tohoto úkolu se musíme ujmout dřív, než ekonomická recese udeří. Nejen u nás, ale i celosvětově může být totiž takový Green New Deal dost možná poslední příležitostí zajistit spravedlivější ekonomiku, která zachová podmínky lidského života na Zemi i pro budoucí generace.

(Názory autora nemusejí vyjadřovat stanovisko redakce.)